

mgr Ewa Bobin

Katedra Prawa Międzynarodowego i Europejskiego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, UWr

Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości

Stały Trybunał Sprawiedliwości Międzynarodowej

- ❖ Pierwszy sąd międzynarodowy o znaczeniu światowym, powołany w okresie działalności Ligi Narodów;
- ❖ Podstawa prawna: Pakt LN, Statut STSM, Regulamin STSM;
- ❖ STSM był organem właściwym do:
 - rozpatrywania wszystkich sporów międzynarodowych przedstawionych przez strony Paktu LN,
 - wydawania na życzenie Rady lub Zgromadzenia opinii doradczych w każdym sporze lub w innej sprawie (art. 14 Paktu Ligi Narodów);
- ❖ działał w latach 1922 – 1940 r.
- ❖ został zastąpiony przez Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości.

Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości

- ❖ Najważniejszy organ sądowy funkcjonujący współcześnie;
- ❖ Stanowi kontynuację działającego w ramach Ligi Narodów Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej;
- ❖ Rozpoczął działalność w 1946 r.;
- ❖ Jego siedziba znajduje się w Hadze (Pałac Pokoju);
- ❖ Działalność MTS jest finansowana przez państwa członkowskie ONZ jako element budżetu organizacji.

Art. 7 ust. 1 KNZ: „Jako **główne organy** Organizacji Narodów Zjednoczonych tworzy się: Zgromadzenie Ogólne, Radę Bezpieczeństwa, Radę Gospodarczą i Społeczną, Radę Powierniczą, **Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości** oraz Sekretariat.”

Art. 92 KNZ: „**Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości** jest **głównym organem sądowym** Organizacji Narodów Zjednoczonych. Trybunał działa według załączonego Statutu, który opiera się na Statucie Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej i stanowi integralną część niniejszej Karty.”

Podstawy prawne funkcjonowania MTS:

- ❖ Karta Narodów Zjednoczonych (przede wszystkim art. 92-96 KNZ);
- ❖ Statut MTS;
 - oparty ściśle na Statucie STSM,
 - stanowiący integralną część KNZ (art. 92 KNZ),
 - jego stronami są *ipso facto* wszyscy członkowie ONZ (art. 93 KNZ);
- ❖ Regulamin MTS przyjęty w 1946 r. (zmieniany w latach 1972, 1978, 2000).

Funkcje MTS:

1. Funkcja sądowa – wydawanie wyroków;
2. Funkcja opiniodawcza - wydawanie opinii doradczych (art. 96 KNZ);
 1. *Zgromadzenie Ogólne lub Rada Bezpieczeństwa mogą zwrócić się do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości o wydanie opinii doradczej w każdej kwestii prawnej.*
 2. *Inne organy Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz organizacje wyspecjalizowane, którym Zgromadzenie Ogólne może w każdym czasie udzielić do tego upoważnienia, mogą również zwracać się do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości o wydanie opinii doradczych w kwestiach prawnych, wyłaniających się w toku ich działalności.*

Opinie doradcze MTS:

- ❖ Wydawane na żądanie:
 - ❖ Zgromadzenia Ogólnego i Rady Bezpieczeństwa ONZ,
 - ❖ Rady Gospodarczej i Społecznej, Rady Powierniczej oraz organizacji wyspecjalizowanych ONZ na podstawie uprzedniego upoważnienia ZO ONZ;
- ❖ Państwa nie są upoważnione do żądania od MTS wydania opinii doradczej;
- ❖ Przedmiotem opinii doradczych MTS mogą być wyłącznie kwestie prawne;
- ❖ Wniosek o wydanie opinii doradczej może być odrzucony przez MTS;
- ❖ Opinie doradcze nie mają charakteru wiążącego, ale zwykle są akceptowane przez organy ONZ.

Skład MTS:

- ❖ 15 sędziów o różnej przynależności państwowej;
- ❖ Sędziowie wybierani są na kadencję 9-letnią, z prawem ponownej wybieralności (możliwość reelekcji).
- ❖ Co 3 lata następuje częściowe odnowienie składu MTS – 1/3 składu (5 sędziów).
- ❖ W przypadku wakatu wybiera się sędziego na resztę kadencji poprzednika.

MTS składa się z sędziów:

- ❖ niezależnych,
- ❖ wybranych bez względu na ich przynależność państwową,
- ❖ spośród osób o wysokim poziomie moralnym,
- ❖ które posiadają kwalifikacje do objęcia najwyższych stanowisk sędziowskich w państwie pochodzenia (zgodnie z prawem swych państw) lub są prawnikami o uznanej kompetencji w prawie międzynarodowym.

Na sędziego zostaje wybrany kandydat, który:

- otrzymał bezwzględną większość głosów w ZO i RB ONZ (tutaj: bez rozróżnienia pomiędzy członkami stałymi i niestałymi w Radzie);
- spełnił wymagane kwalifikacje;
- reprezentuje główne formy cywilizacyjne i zasadnicze systemy prawne świata – oznacza to konieczność zachowania reprezentacji geograficznej przy wyborze składu sędziowskiego.

Sędziowie narodowi/ *ad hoc*

Obok sędziów stałych w składzie orzekającym mogą również zasiadać tzw. **sędziowie narodowi (sędziowie *ad hoc*)**:

- Są to osoby będące sędziami tylko w danej sprawie,
- Muszą spełniać warunki, jakie Statut przewiduje dla sędziów stałych,
- Osoby te przestają być sędziami z chwilą wydania przez Trybunał wyroku.

-
- ❖ Sędziowie są z zasady nieusuwalni;
 - ❖ Sędziowie korzystają z przywilejów i immunitetów dyplomatycznych przysługujących im w momencie sprawowania funkcji sędziowskich;
 - ❖ Wynagrodzenie sędziów ustalane jest przez ZO ONZ i stanowi część budżetu ONZ; wynagrodzenie jest zwolnione od podatku.

Polscy sędziowie w MTS

Prof. Bohdan Winiarski

prof. Manfred Lachs

prof. Krzysztof Skubiszewski

Struktura wewnętrzna MTS:

- ❖ Trybunał działa w trybie permanentnym, jest stałym sądem międzynarodowym;
- ❖ Członkowie MTS wybierają spośród siebie:
 - ❖ przewodniczącego (prezydenta)
 - ❖ wiceprzewodniczącego (wiceprezydenta)na 3-letnią kadencję z możliwością reelekcji;
- ❖ MTS powołuje Sekretarza Trybunału na kadencję 7 lat, który sprawuje bieżącą administrację Trybunałem.

Bezstronność wyrokowania

- ❖ Sędziowie MTS są niezależni, niezawisli, nieusuwalni i zobowiązani do absolutnej bezstronności i sumienności;
- ❖ Statut MTS zawiera kilka przepisów, których celem jest zapewnienie bezstronności wyrokowania:
 - ❖ Art. 16 ust. 1 - zasada *incompatibilitas* - niełączenia określonych funkcji publicznych,
 - ❖ Art. 17 - zakaz występowania w charakterze agenta, doradcy lub adwokata,
 - ❖ Art. 24 - instytucja wyłączenia sędziego,
 - ❖ Art. 31 - instytucja tzw. sędziów narodowych,
 - ❖ Art. 20 – uroczyste oświadczenie.

Jurysdykcja MTS

1. **Kompetencja (jurysdykcja) Trybunału *ratione personae*** - kto może być stroną w postępowaniu przed Trybunałem?
2. **Kompetencja (jurysdykcja) Trybunału *ratione materiae*** - jakie sprawy może rozstrzygać MTS?
3. **Kompetencja *ratione iuris*** – jakie są prawne podstawy orzekania przez MTS?

Kompetencja *ratione personae*

- ❖ Tzw. *locus standi*, czyli prawo do wszczęcia postępowania przed MTS;
- ❖ Stronami w postępowaniu spornym przed MTS mogą być tylko **państwa**:
 - Zarówno państwa, które są stronami Statutu MTS – członkowie ONZ,
 - Jak i państwa, które nie są stronami Statutu MTS;
- ❖ W sporach z państwami nie mogą przed Trybunałem stawać organizacje międzynarodowe, ani jednostki;
- ❖ Wyjątek stanowi uprawnienie organów ONZ do zasięgania opinii doradczych.

Kompetencja *ratione materiae*

- ❖ Podstawą kompetencji MTS jest zgoda państw – Trybunał nie może bez zgody państw orzekać w sporach międzynarodowych;
- ❖ Zgoda państw musi zostać przez nie wyrażona w sposób oczywisty i niezaprzeczalny;
- ❖ Państwa mogą zgodzić się na właściwość (kompetencję, jurysdykcję) Trybunału:
 - do orzekania w już istniejącym, konkretnym sporze (**kompetencja nieobowiązkowa**),
 - lub mogą zgodzić się na poddanie pod jego jurysdykcję przyszłych sporów (**kompetencja obowiązkowa**);
- ❖ Jurysdykcja MTSu obejmuje wszelkie spory prawne.

Sposoby (formy) wyrażenia zgody przez państwa na kompetencję Trybunału

1. Zgoda *ex post*
2. Klauzula sądowa (jurysdykcyjna)
3. Klauzula fakultatywna

Zgoda *ex post*

- ❖ Art. 36 ust. 1 na początku: *Orzecznictwu Trybunału podlegają wszelkie spory, które doń wniosą strony (...)*;
- ❖ Wyrażenie zgody następczej przez państwo po zaistnieniu sporu (*ex post*);
- ❖ Zgoda dotyczy osądzenia jednego, ściśle określonego sporu, który już istnieje;

A1. Zgoda jest z zasady wyrażana w umowie międzynarodowej (kompromisie);

A2. Zgoda może również być wyrażona poprzez zaakceptowanie przez dane państwo pozwu wniesionego do MTS przez inną stronę sporu.

Klauzula sądowa

- ❖ zgoda uprzednia, *ante hoc*;
- ❖ Art. 36 ust. 1 *in fine*: *Orzecznictwu Trybunału podlegają (...) wszelkie sprawy wyraźnie wymienione w Karcie Narodów Zjednoczonych albo w obowiązujących traktatach i konwencjach.*
- ❖ Zgoda może dotyczyć wszystkich sporów powstałych w przyszłości, związanych z interpretacją konkretnej umowy międzynarodowej;
- ❖ Wyrażenie zgody przez państwa przyjmuje formę postanowienia przewidującego kompetencję Trybunału zawieranego w umowie międzynarodowej; takie postanowienie nazywane jest **klauzulą sądową**;
- ❖ W przypadku zaistnienia sporu wystarczy powołanie się jednej ze stron umowy międzynarodowej na odpowiednią klauzulę sądową – procedura wszczynana jest na podstawie notyfikacji jednostronnej.

Jurysdykcja transferowana

❖ W mocy pozostają również klauzule sądowe dotyczące poddania sporów pod jurysdykcję STSM – tutaj mamy do czynienia z **jurysdykcją transferowaną** na MTS

Art. 37 Statutu MTS:

Gdy jakiś obowiązujący traktat lub konwencja odsyła w danej sprawie do trybunału, utworzonego przez Ligę Narodów, albo do Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej, sprawa będzie przekazana do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, tak jak to się dzieje w stosunkach pomiędzy stronami niniejszego Statutu.

Klauzula fakultatywna

Art. 36 ust. 2 Statutu MTS: *Państwa, będące stronami w niniejszym Statucie, mogą w każdym czasie oświadczyć, że, w stosunku do każdego innego państwa, które przyjęło takie same zobowiązanie, uznają za przymusową ipso facto i bez specjalnego porozumienia, jurysdykcję Trybunału w sporach natury prawnej, dotyczących:*

A) wykładni traktatu;

B) każdej kwestii prawa międzynarodowego;

C) rzeczywistości każdego faktu, który, o ile by został stwierdzony, stanowi pogwałcenie zobowiązania międzynarodowego;

D) rodzaju lub wysokości odszkodowania należnego za zerwanie zobowiązania międzynarodowego.

Orzeczenie MTS o jurysdykcji

- ❖ W razie sporu co do kompetencji Trybunału w konkretnej sprawie zagadnienie to rozstrzyga sam Trybunał poprzez wydanie **orzeczenia o jurysdykcji** w fazie wstępnej postępowania
- ❖ art. 36 ust. 6 Statutu MTS: *W razie sporu o to, czy dana sprawa podlega jurysdykcji Trybunału, rozstrzyga Trybunał.*
- ❖ Ww. wyroki trybunału nie dotyczą wówczas meritum samego sporu tylko kwestii, czy jest on kompetentny do rozstrzygania danego sporu.

Sposób orzekania – pełny skład

- ❖ Trybunał z zasady orzeka w pełnym składzie (skład plenarny):
 - Jest to 15 sędziów;
 - Minimalna liczba sędziów zasiadających w składzie orzekającym wynosi 11 sędziów;
 - do ukonstytuowania się Trybunału potrzebne jest kworum 9 sędziów – przy obliczaniu kworum nie bierze się pod uwagę sędziów *ad hoc*.
- ❖ Jeżeli przewodniczący stwierdzi brak kworum, odracza posiedzenie do czasu uzyskania kworum,

Izby

- ❖ Trybunał może również orzekać w niepełnym składzie – w składzie izby;
- ❖ Statut MTS przewiduje trzy rodzaje izb:
 - **Izba postępowania uproszczonego** – Art. 29 Statutu MTS
 - **Izby wyspecjalizowane** dla określonych kategorii sporów – Art. 26 ust. 2 Statutu MTS
 - **Izby *ad hoc*** tworzone do rozpoznania konkretnej sprawy – art. 26 ust. 1 MTS
- ❖ W praktyce od lat 80-tych żaden spór nie został przekazany do rozpatrzenia izbie;
- ❖ Rozpatrywanie spraw przez izby mogłoby przyczynić się do przyspieszenia procedury przed MTSem;
- ❖ Wyrok wydany przez izbę uważany jest za wyrok wydawany przez Trybunał.

Ogólne zasady procedury przed MTS

- ❖ Procedura postępowania przed MTS jest regulowana przez akty prawne i jest niezależna od woli stron konkretnego sporu;
- ❖ Strony w postępowaniu są reprezentowane przed Trybunałem przez agentów (przedstawicieli); mogą również odwoływać się do pomocy doradców lub adwokatów;
- ❖ Postępowanie toczy się w języku francuskim lub angielskim. Od woli stron zależy, w jakim języku będzie toczyć się postępowanie;

Wszczęcie postępowania

- ❖ Postępowanie **wszczynane** jest poprzez:
 - Notyfikowanie Trybunałowi zawartego w sprawie kompromisu sądowego, albo
 - Skierowanie pozwu do Sekretarza Trybunału.
- ❖ Wszczęcie postępowania jest notyfikowane przez Sekretarza Trybunału stronom sporu, członkom ONZ oraz innym państwom uprawnionym do występowania przed Trybunałem.
- ❖ Faza (procedura) wstępna implikuje zawieszeniu głównego sporu i kończy się wydaniem orzeczenia w sprawie jurysdykcji.

Procedura pisemna

- ❖ polega na przesłaniu Trybunałowi i stronom za pośrednictwem Sekretarza Trybunału memoriału, kontrmemoriału oraz replik;
- ❖ dostarczane są również wszelkie dokumenty niezbędne dla poparcia przez strony swojego stanowiska;
- ❖ pisma procesowe są przesyłane w porządku i terminach ustalanych przez Trybunał;
- ❖ dokumenty dostępne są dla drugiej strony postępowania.

Procedura ustna - rozprawa

- ❖ Polega na wysłuchaniu przez Trybunał agentów, doradców i adwokatów, niekiedy również świadków i rzeczoznawców (biegłych);
- ❖ Rozprawą kieruje Prezes lub w jego zastępstwie Wiceprezes; w następnej kolejności jest sędzia najstarszy wiekiem;
- ❖ Przesłuchania są z zasady obowiązkowe i jawne;
- ❖ Z każdego posiedzenia zostaje sporządzony protokół, który podpisują Prezes i Sekretarz;
- ❖ W przypadku, gdy jedna ze stron nie stawia się przed Trybunałem, druga strona może zwrócić się o wydanie wyroku zaocznego, *in absento*;
- ❖ Część ustną kończą przemówienia stron podsumowujące ich stanowiska.

Narada

- ❖ Odbywa się przy drzwiach zamkniętych – narada jest tajna;
- ❖ Na naradzie Trybunał decyduje o sprawie większością głosów sędziów obecnych, a w razie równości głosów przeważa głos przewodniczącego

Środki tymczasowe

- ❖ Dla zabezpieczenia praw jednej lub drugiej strony sporu, Trybunał może wskazać **środki tymczasowe**;
- ❖ O zastosowaniu środków tymczasowych informowane są strony oraz RB ONZ;
- ❖ Niezastosowanie się przez stronę do postanowienia Trybunału ws. środków zabezpieczających skutkuje naruszeniem zobowiązania międzynarodowego przez państwo, które dopuściło się naruszenia;
- ❖ Państwo, które dopuściło się naruszenia jest zobowiązane do zadośćuczynienia, niezależnie od wyniku postępowania głównego.

Kompetencja *ratione iuris* – art. 38 Statutu MTS

1. Trybunał, którego zadaniem jest orzekać **na podstawie prawa międzynarodowego** w sporach, które będą mu przekazane, będzie stosował:

a) konwencje międzynarodowe, bądź ogólne, bądź specjalne, ustalające reguły, wyraźnie uznane przez państwa spór wiodące;

b) zwyczaj międzynarodowy, jako dowód istnienia powszechnej praktyki, przyjętej jako prawo;

c) zasady ogólne prawa, uznane przez narody cywilizowane;

d) z zastrzeżeniem postanowień **art. 59**, wyroki sądowe tudzież zdania najznakomitszych znawców prawa publicznego różnych narodów, jako środek pomocniczy do stwierdzania przepisów prawnych.

2. Postanowienie niniejsze nie stanowi przeszkody, aby Trybunał mógł orzekać **ex aequo et bono**, o ile strony na to zgadzają się.

Wyrok

- ❖ odczytywany jest na posiedzeniu publicznym;
- ❖ może dotyczyć kwestii faktycznych lub proceduralnych;
- ❖ składa się z trzech części:
 - 1) Określenia stron, przedmiotu sporu, składu Trybunału, nazwisk sędziów, daty, streszczenia postępowania, ustalenia faktów,
 - 2) Uzasadnienia orzeczenia (motywy),
 - 3) Części dyspozytywnej – przedstawienia decyzji;
- ❖ podpisywany jest przez Przewodniczącego Trybunału oraz Sekretarza Trybunału;

-
- ❖ Każdy sędzia, który nie zgadza się z sentencją wyroku, lub jej częścią może dołączyć swoją **opinię odrębną** lub dołączyć do wyroku krótkie stwierdzenie swego zapatrywania;
 - ❖ Sędzia, który zgadza się z sentencją, ale nie zgadza się z całością lub częścią uzasadnienia, może dołączyć swoją **opinię indywidualną**;
 - ❖ Każda ze stron ponosi z zasady własne koszty procesu, Trybunał może jednak postanowić inaczej.

Moc wiążąca wyroku

- ❖ Wyrok Trybunału wiąże strony *inter partes* – tylko w danej sprawie i tylko w stosunku do danego sporu;
- ❖ Art. 94 ust. 1 KNZ: *Każdy członek Organizacji Narodów Zjednoczonych zobowiązuje się wykonać wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w każdej sprawie, w której jest stroną.*
- ❖ Art. 94 ust. 2 KNZ: *Jeżeli strona w sporze nie wykona zobowiązań, ciążących na niej z mocy wyroku Trybunału, druga strona może odwołać się do Rady Bezpieczeństwa, która, o ile uzna za konieczne, zaleci lub zdecyduje, jakie środki należy zastosować w celu wykonania wyroku.*
- ❖ Art. 60 Statutu MTS: *Wyrok jest ostateczny i nie podlega odwołaniu. W przypadku sporu co do znaczenia lub zakresu wyroku, Trybunał powinien dać swą interpretację na żądanie każdej ze stron.*

Wykładnia (interpretacja) wyroku

- ❖ W razie zaistnienia sporu co do znaczenia lub zakresu wyroku, Trybunał wydaje jego właściwą interpretację na żądanie którejkolwiek ze stron;
- ❖ Interpretacja dokonywana jest przez Trybunał w formie wyroku.

Rewizja wyroku

- ❖ W wyjątkowych okolicznościach Trybunał może dokonać rewizji wyroku;
- ❖ Strona w sporze może złożyć wniosek o rewizję wówczas, jeżeli:
 - Wniosek opiera się na wykryciu faktu, który ma dla sprawy decydujące znaczenie,
 - W chwili wydania wyroku fakt ten nie był znany Trybunałowi i stronie, która występuje o rewizję,
 - Nieświadomość istnienia tego faktu nie wynikała z niedbalstwa strony,
 - Wniosek o rewizję został złożony najpóźniej w ciągu 6 miesięcy od wykrycia nowego faktu,
 - Wniosek o rewizję został złożony przed upływem 10 lat od dnia wydania wyroku.

COUR INTERNATIONALE DE JUSTICE

INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE

Français English العربية Español Русский 中文

La Cour internationale de Justice, qui a son siège à La Haye, est
l'organe judiciaire principal des Nations Unies

The International Court of Justice, which has its seat in The
Hague, is the principal judicial organ of the United Nations

Literatura:

1. Barcik J., Srogosz T., *Prawo międzynarodowe publiczne*, wyd. C.H.Beck, Warszawa 2017.
2. Bierzanek R., Symonides J., *Prawo międzynarodowe publiczne*, wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2015.
3. Czapliński W., Wyrozumska A., *Prawo międzynarodowe publiczne. Zagadnienia systemowe.*, wyd. C.H.Beck, Warszawa 2014.
4. Góralczyk W., Sawicki S., *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*, wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
5. Kolasa J. (red.), *Współczesne sądownictwo międzynarodowe, Tom I, Zagadnienia instytucjonalne*, wyd. Uwr, Wrocław 2009.

Dziękuję za uwagę.
